

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУЧАСНИХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Андрейченко Світлана Сергіївна

*докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри
морського та міжнародного права Міжнародного гуманітарного університету*

IN ABSENTIA ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Міжнародне право традиційно визнавало необхідність особистої присутності обвинуваченого¹, однак воно не забороняє проведення судового процесу за відсутності особи. Проведення процесу за відсутності обвинуваченого за певних обставин дозволяється «в інтересах належного здійснення правосуддя», тобто коли обвинувачений, попри те, що був належним чином повідомлений про проведення процесу, відмовляється скористатися своїм правом бути присутнім [1]. Фундаментальне право обвинуваченого брати участь у судовому розгляді не має абсолютного характеру [2, с. 109], а його обмеження може бути виправданим, якщо воно переслідує легітимну мету та супроводжується достатніми процесуальними гарантіями для забезпечення справедливості провадження.

Вагомим прецедентом стало створення Спеціального трибуналу для Лівану, Статут якого (ст. 22) передбачає можливість судового процесу *in absentia*, якщо обвинувачений переховується, відмовляється від участі або чинить інші дії, що унеможливають його явку. Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди з 2003 року реформував свої Правила процедури і доказування, запровадив Правило 82 bis, яке дозволяло проведення розгляду справ *in absentia*. Апеляційна палата МКС 3 червня 2025 року підтвердила рішення щодо критеріїв проведення провадження з підтвердження обвинувачень *in absentia* (лише для цієї процедури): чітка відмова обвинуваченого від права бути присутнім, вичерпання спроб забезпечити його участь, а також необхідність такого розгляду в інтересах правосуддя. Палата досудового провадження МКС 10 вересня 2025 року завершила слухання щодо підтвердження обвинувачень у справі *The Prosecutor v. Joseph Kony*, що відбулося за відсутності підозрюваного, якого представляв адвокат. Отже, як справедливо вказує М. Пашковський, процедура *in absentia* поступово утверджується в практиці міжнародного кримінального правосуддя [3, с.12].

Провадження *in absentia* у міжнародному кримінальному праві набуває особливої актуальності в контексті створення Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України (Трибунал). В умовах, коли головні підозрювані у злочині агресії проти України, найімовірніше, уникатимуть юрисдикції Трибуналу, питання заочного судочинства постає як реальний інструмент забезпечення невідворотності правосуддя, а не лише предмет наукових дискусій.

Положення про судовий розгляд *in absentia* не є незвичним явищем для трибуналів щодо воєнних злочинів. Міжнародний військовий трибунал у Нюрнберзі після Другої світової війни допускав розгляд справ за відсутності обвинуваченого. Водночас жоден із наступних міжнародних трибуналів не дозволяв проведення повністю заочного провадження. У сучасній практиці переважає підхід так званого «*partial in absentia*», коли обвинувачений бере участь на початкових етапах процесу, але може бути відсутнім під час

¹ Див.: Statute of the ICTY (Art. 21 (4) (d)), Statute of the ICTR (Art. 20, (4), (d)), Rome Statute of the ICC (Art. 63), Statute of the SCSL (Art. 17 (4) (d)).

подальших слухань [4, с. 68].

Міжнародне співтовариство визнало, що абсолютна відмова від заочних процедур може створювати ситуацію безкарності, особливо коли йдеться про лідерів держав, які не визнають юрисдикції міжнародного суду. О. Мережко справедливо підкреслює, що Спеціальний трибунал повинен мати можливість здійснювати розгляд справ *in absentia*, адже «певна річ, поки що фізично доправити російського президента Путіна і всіх його поплічників у трибунал буде важко, але це не повинно перешкоджати розглядові справи та винесенню справедливого вироку» [5].

Важливою причиною застосування заочних проваджень є необхідність забезпечення прав жертв. У цьому контексті провадження *in absentia*, зокрема підтвердження обвинувачень та інші пов'язані процедури, можуть стати можливим, хоча й недосконалим, механізмом подолання притаманних міжнародному кримінальному праву труднощів. Незважаючи на відсутність обвинуваченого, вони дозволяють жертвам нарешті висловитися перед судом; забезпечують дослідження, представлення та документування доказів для подальшого використання, а сам судовий процес стає важливим елементом на шляху до встановлення істини, справедливості, відшкодування шкоди та відновлення історичної пам'яті [6].

В інтересах належного здійснення правосуддя, а також враховуючи існуючі перешкоди для фізичної передачі обвинувачених у злочині агресії проти України та ймовірні труднощі у співпраці й виконанні рішень Трибуналу, логічно впливає потреба у провадженні *in absentia* [7, с. 46].

Відповідно до статті 28 Статуту Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України, передбачено можливість проведення провадження за відсутності обвинуваченого [8]. Такий розгляд допускається, якщо обвинувачений однозначно відмовився від свого права бути присутнім або якщо, попри всі розумні зусилля забезпечити його явку та інформування про обвинувачення, він не з'явився до суду, а цього вимагають інтереси правосуддя.

Стаття містить чіткі процесуальні гарантії, що забезпечують дотримання принципів справедливого судочинства. Зокрема, суд має пересвідчитися, що обвинувачений був належним чином повідомлений про обвинувальний акт, дату, час і місце проведення слухання, а також про можливі наслідки своєї неявки. Особі гарантується право на захисника: якщо обвинувачений не призначив адвоката самостійно, його призначає Відділ захисту Трибуналу, який забезпечує повне представництво прав і законних інтересів обвинуваченого. Крім того, у випадку засудження за відсутності обвинуваченого, Статут гарантує право на повторний розгляд справи після його явки, за винятком ситуацій, коли особа письмово відмовилася від цього права або погодилася з вироком.

Отже, стаття 28 Статуту Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України закріплює збалансований підхід, який поєднує забезпечення ефективності правосуддя з дотриманням основоположних прав обвинуваченого.

Таким чином, провадження *in absentia* узгоджується з принципами справедливого судочинства за умови дотримання належних процесуальних гарантій. У контексті злочину агресії проти України воно є необхідним інструментом забезпечення невідворотності міжнародної кримінальної відповідальності, реалізації прав жертв і зміцнення принципу справедливості навіть за умов політичної чи фактичної недоскопності обвинувачених.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Human Rights Committee, General Comment No. 32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial, U.N. Doc. CCPR/C/GC/32 (2007).
2. Schwarz A. The legacy of the Kenyatta case: Trials in absentia at the International Criminal Court and their compatibility with human rights. *African Human Rights Law Journal*. 2016. № 16. С. 99–116. DOI: 10.17159/1996-2096/2016/v16n1a5.
3. Пашковський М. І. *Хто вони — майбутні обвинувачені Спецтрибуналу щодо злочину агресії проти України?: Discussion Paper*. – Київ: JustTalk, 2025. 28 с. URL: <https://justtalk.com.ua/post/hto-voni--majbutni-obvinuvacheni-spettribunalu-schodo-zlochinu-agresii-proti-ukraini-discussion-paper>.
4. Jenks C. Notice Otherwise Given: Will in Absentia Trials at the Special Tribunal for Lebanon Violate Human Rights? *Fordham International Law Journal*. 2009. Vol. 33, Issue 1. С. 57–100.
5. Мережко О. Міжнародний трибунал для Путіна і його поплічників: як можна їх покарати. *Дзеркало тижня*. 1 червня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/mizhnarodnij-tribunal-dlja-putina-i-joho-poplichnikiv-jak-mozhna-jikh-pokarati.html>.
6. Massimino I. V. The ICC and in-absentia proceedings: Finding a response to the difficulties of executing arrest warrants. *ESIL Reflections*. 2024. Vol. 13, No. 9. URL: <https://esil-sedi.eu/esil-reflection-the-icc-and-in-absentia-proceedings-finding-a-response-to-the-difficulties-of-executing-arrest-warrants-2/>.
7. Андрейченко С. С. Створення Спеціального міжнародного кримінального трибуналу щодо злочину агресії проти України: теоретичні та практичні питання. Одеса: Фенікс, 2025. 184 с.
8. Statute of the Special Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine. Council of Europe. [https://search.coe.int/cm/%22CoEIdentifier%22:\[%220900001680b678ca%22\]](https://search.coe.int/cm/%22CoEIdentifier%22:[%220900001680b678ca%22]){}.

Ключові слова: міжнародне кримінальне правосуддя, Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України, провадження *in absentia*, права жертв, процесуальні гарантії, невідворотність відповідальності.

Key words: international criminal justice, Special International Tribunal for the Crime of Aggression against Ukraine, crime of aggression, *in absentia* proceedings, victims' rights, procedural safeguards, inevitability of accountability.

Калашлінська Марина Вікторівна

докторантка, кандидатка політичних наук кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса

РОЛЬ МІСТ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ДОСВІД ЛЮБЛІНА

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року не лише спричинило наймасштабнішу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової війни, але й виявило суттєві обмеження традиційної, державоцентричної архітектури міжнародного захисту прав людини. Воно продемонструвало стан, який М. Акуто та С. Рейнер характеризують як «патову ситуацію» (gridlock) повільної системи сучасної дипломатії [1, с. 1147-1166]. У той час як міжнародні організації та національні уряди потребували часу для вироблення спільних рішень, саме субнаціональні актори, в тому числі міста, взяли на себе роль

ТКАЧЕНКО О.В.

Універсальна сингулярність прав людини: пролегомени концептуалізації в філософії правового порівняння.....150

МЕЖЕВСЬКА Л.В.

Припинення трудового договору в умовах воєнного стану: сучасні виклики та правові гарантії.....152

ПОЛІТОВА А.С.

Імплементация норм міжнародного права щодо захисту права на статеву свободу та статеву недоторканість у Кримінальний кодекс України: окремі аспекти.....153

ЛИННИК Т.В.

Міжнародні стандарти прав людини та їх співвідношення із національним законодавством.....156

ФЕДОРОВА Т.С.

Міжнародно-правове співробітництво у протидії економічній злочинності.....157

ЦИБУЛЬСЬКА О.Ю.

Щодо питання правозастосовування частини третьої статті 75 закону України «Про міжнародне приватне право».....160

КІТ Т.Б.

Вплив практики Європейського суду з прав людини на розвиток цивільного права України.....161

Секція № 8**Захист прав людини в сучасних кризових ситуація****АНДРЕЙЧЕНКО С.С.**

In absentia як інструмент міжнародного правосуддя.....165

КАЛАШЛІНСЬКА М.В.

Роль міст у захисті прав людини в кризових умовах: досвід Любліна.....167

NEDELEA M.-O.

Justice Robert H. Jackson and the american vision of international criminal law at Nuremberg.....170

КІБЛИК Д.В., ОВСЯНІКОВА Т.О.

Торгівля людьми як наслідок воєнних злочинів: виклики для системи захисту прав людини в Україні.....171

БСЛОГУБОВА О. О.

Виклики до фундаментальних прав людини в епоху цифровізації173

КУЗЬ Ю. С.

Смерть міжнародного публічного права.....174

ГАЛАТ В.І.

Право продавця на усунення порушення у контексті поняття істотного порушення за Віденською конвенцією 1980 року.....178

КОВАЛЬЧУК А.Т.

Критерії визначення критичної енергетичної інфраструктури як військової цілі.....180